

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย โครงการหลวง : การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติการพัฒนาจากภายใน กรณีศึกษาพื้นที่บริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีจุดมุ่งหมายในการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของคน และพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนที่อยู่ในบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย และเพื่อศึกษาหารูปแบบ แนวทาง และวิธีการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการพึ่งตนเองของชุมชนในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม บทบาทและหน้าที่ของนักวิจัยที่นอกเหนือจากการศึกษาข้อมูลทั่วไปอย่างเป็นระบบแล้ว ยังต้องส่งเสริม กระตุ้นให้เกิดกระบวนการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับบริบทของชุมชนอีกวิธีการหนึ่งด้วย โดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย จากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถจัดลำดับออกได้เป็น 3 ประการคือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ศักยภาพของคนและพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

จากกระแสความนิยมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำให้ชุมชนบ้านหนองหอยเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมมาพักผ่อนจำนวนมากขึ้นในแต่ละปี ชาวบ้านสังเกตเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและมองเห็นว่านอกจากเกษตรกรรมที่เป็นรายได้หลักแล้ว รายได้จากการท่องเที่ยวก็จะช่วยเสริมความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้อีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งซึ่งต้องใช้งบประมาณในการลงทุนค่อนข้างสูง และมีความเสี่ยงในเรื่องของการมีรายได้ที่มีความไม่แน่นอนตามแต่ปัจจัยภายนอกที่จะส่งผลต่อการท่องเที่ยว เช่น เศรษฐกิจ ความปลอดภัย ความมั่นคง เป็นต้น ดังนั้นชาวบ้านเองก็เกิดความลังเล ความไม่มั่นใจที่จะลงมือพัฒนาอย่างจริงจัง จึงเริ่มด้วยการบุกเบิกการทำรีสอร์ทที่ร้านอาหารของ “ม่อนแจ่ม” เนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ที่ใช้เทคโนโลยีสื่อสารข้อมูล ทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเพิ่มขึ้นทุกปี และพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวแบบทุกฤดูกาล ซึ่งโดยปกตินักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวในช่วงฤดูหนาว หรือมีคณะมาทัศนศึกษาที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยเท่านั้น

สิ่งหนึ่งที่เป็นการสร้างเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านเรื่องการท่องเที่ยวนอกเหนือจากการสังเกตคือการศึกษาสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญที่จะทราบถึง

ทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านหนองหอย การวิจัยดังกล่าวได้รับความสนใจจากคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน และผู้นำชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะการวิจัยดังกล่าวเป็นเสมือนสะพานเชื่อมข้อมูลให้มองเห็นการท่องเที่ยวแห่งนี้ จากมุมมองนักท่องเที่ยว มุมมองชาวบ้าน มุมมองคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน และนักวิจัย เพื่อแสวงหาจุดร่วมทางความคิด และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

คนของชุมชนเองก็มีความต้องการจะมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน แต่ยังคงขาดกระบวนการ วิธีกรร งบประมาณในการดำเนินงาน (ดูได้จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรคการท่องเที่ยว) นักวิจัยจึงมีอีกบทบาทคือการเป็นผู้ให้คำปรึกษา การให้กำลังใจ การพยายามที่จะนำเสนอผ่านผู้นำชุมชนให้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นในรูปแบบการเป็นคณะกรรมการเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และพัฒนาการท่องเที่ยว โดยนักวิจัยและคณะกรรมการได้ร่วมหารือเพื่อจัดกระบวนการท่องเที่ยวขึ้นมาออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น กลุ่มทำล้อเลื่อน กลุ่มทำโคมไฟ จากกระบอกไม้ไผ่ กลุ่มทำรถนำเที่ยว กลุ่มที่คอยดูแลสถานที่ บริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น จะเห็นได้ว่าจากกระบวนการกระตุ้นการดำเนินงานส่งผลให้หมู่บ้านหนองหอยปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีการปรับสภาพภูมิทัศน์ให้สวยงาม ร้านค้า ร้านอาหารมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการปลูกสตอเบอรี่มากขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวและมาเก็บผลผลิตในฤดูหนาวทุกปี

เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการท่องเที่ยวส่งผลต่อชุมชนในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจการมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการท่องเที่ยว ด้านสังคมเกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนตัดสินใจดำเนินการร่วมกัน ความสำเร็จจะเป็นไปไม่ได้หากไม่มีปัจจัยที่ส่งผลและสนับสนุน ปัจจัยดังกล่าว นักวิจัยวิเคราะห์ได้ว่าเกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่
 - 1.1) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีความเป็นผู้นำสูง
 - 1.2) ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชนมั่ง ซึ่งมีการบูรณาการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น การแต่งกาย ภาษา ประเพณี พิธีกรรมที่ยังคงถือปฏิบัติกันตลอดมาจนปัจจุบัน
 - 1.3) กระบวนการปรับตัวและยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่มาจากภายนอกได้รวดเร็ว เช่น การสร้างความเป็นมิตรแก่นักท่องเที่ยว
- 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่
 - 2.1) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารของนักท่องเที่ยว
 - 2.2) ความสะดวกในการคมนาคม

2.3) ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เช่นปางช้างแม่สา น้ำตกแม่สา สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เป็นต้น

5.1.2 ศักยภาพด้านพื้นที่

ศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองหอยจากการสำรวจพบว่าชุมชนหนองหอยมีจุดเด่นในด้านธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม เพราะตั้งอยู่ในความรับผิดชอบของเขตป่าสงวนแห่งชาติ และชาวบ้านก็มีกฎ ระเบียบการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกันมีความเหมาะสมที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ นอกเหนือจากนั้นชุมชนยังเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย นอกจากการทำหน้าที่ส่งเสริมอาชีพแก่คนในพื้นที่แล้วยังเป็นศูนย์การเรียนรู้แก่ผู้สนใจทั่วไป อีกทั้งพื้นที่ชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร นักท่องเที่ยวยังจะได้เห็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอีกด้วย ดังนั้นลักษณะการท่องเที่ยวของชุมชนด้านต่อมาคือ การส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ที่เด่นชัดคือชาวม้ง ซึ่งมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม นักท่องเที่ยวสามารถมาสัมผัสวิถีชีวิตชาวม้งได้ในช่วงเทศกาลปีใหม่ม้ง ซึ่งจะจัดขึ้นปลายเดือนธันวาคม-มกราคมของทุกปี นอกเหนือจากนั้นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่โดดเด่นคือผ้าปักกลดลายที่เป็นเอกลักษณ์ม้ง ก็มีให้นักท่องเที่ยวได้ชมกระบวนการผลิต และซื้อหาได้ในราคาย่อมเยา นอกจากนี้ชุมชนบ้านหนองหอยยังเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ล้านนาคือตำนานของขุนหลวงวิลังคะที่ดอยม่อนล่อง

5.2 รูปแบบ แนวทางและวิธีการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านหนองหอยสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนด้านต่างๆ ได้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม และเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนที่ต้องการไม่เสียเวลาในการเดินทางเป็นเวลานาน และที่ตั้งยังอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ชุมชนควรหาแนวทางและวิธีการที่จะเชิญชวนให้ท่องเที่ยวแวะเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนบ้านหนองหอยโดยอาศัยสินค้าการเกษตรเป็นจุดดึงดูดสำคัญให้นักท่องเที่ยวได้มาซื้อผัก ผลไม้สดใหม่ หรือการเยี่ยมชมการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยก็จะเป็นการท่องเที่ยวที่ได้ความรู้อีกทางหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถที่จะมาในชุมชนได้ตลอดเวลาและทุกฤดูกาล และก็ไม่ส่งกระทบต่ออาชีพเกษตรกรรมของคนในชุมชนอีกด้วย

สิ่งหนึ่งที่ควรดำเนินการคือส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับชุมชน ควรพัฒนาฝีมือผ้าปักลายมัดซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนซึ่งในปัจจุบันเยาวชนมักรุ่นใหม่ขาดความรู้ ทักษะฝีมือและการสืบทอดหัตถกรรมดังกล่าว หากมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ให้เยาวชนคนรุ่นใหม่แล้ว ก็สามารถที่จะเป็นอาชีพเสริมขายแก่นักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองหอยยังมีอีกมากโดยเฉพาะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนควรตระหนักการดำเนินการธุรกิจการท่องเที่ยวในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนอย่างรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลักเช่นดำเนินการกลุ่มหรือคณะกรรมการ ดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์หรือจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น การทำธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีเป้าหมายดำเนินการที่ชัดเจนคือไม่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตน แต่จะดำเนินธุรกิจแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการกำหนดราคาที่เป็นกลาง และยุติธรรมกับทุกฝ่าย โดยสร้างเป็นกฎ ระเบียบ ข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัย “โครงการหลวง: การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติการพัฒนาจากภายในกรณีศึกษาศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยที่มีจุดเน้นการร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยและชาวบ้านคือ การสร้างงานพัฒนาชุมชนโดยชุมชนเพื่อความมั่นคงผลอย่างยั่งยืน โดยการนำกระบวนการวิจัย และกระบวนการมีส่วนร่วมเข้าไว้ด้วยกัน จึงเป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา วางแผนดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ทั้งนี้ในการวิจัยทุกขั้นตอน ชาวบ้านหรือสมาชิกของชุมชนนั้นๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

เป้าหมายของโครงการวิจัยนี้คือ การพัฒนาคนเป็นสำคัญ มุ่งส่งเสริมกระบวนการที่สร้างคนเพื่อไปสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ให้มีแรงปะทะกระแสความเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นกระแสเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม หรือแม้แต่การศึกษาเพื่อให้ชุมชนนั้นๆ มีหลักคิดของตนเอง สามารถปรับตัวและเลือกเส้นทางการพัฒนาของตนเองได้อย่างเท่าทันต่อไป

ชุมชนบ้านหนองหอย มีทุนทางสังคมอยู่อย่างหลากหลาย ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ การส่งเสริมท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนได้นั้นควรมาจากการมีทุนทางสังคมและเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ชุมชนที่มีความ

เข้มแข็งได้ ชุมชนนั้นต้องเรียนรู้ เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ และพยายามที่จะอนุรักษ์รักษาไว้เพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของตนเอง ชุมชนก็จะอยู่อยู่รอดได้ ชุมชนไม่ควรที่จะการปฏิเสธกระแสจากภายนอก แต่ควรที่จะเลือกรับเอาสิ่งที่ดีจากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่แล้วของชุมชน ชุมชนนั้นถึงจะอยู่รอดได้ในกระแสของโลกาภิวัตน์ยุคปัจจุบัน

รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองหอยที่เหมาะสม ควรสอดคล้องกับบริบทของชุมชนด้านต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี ส่วนแนวทางและวิธีการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและยั่งยืนจากฐาน และทุนทางสังคม นักวิจัยใช้ได้อภิปรายแบบมีส่วนร่วมความคิดเห็นกับชาวบ้าน ได้ว่าชุมชนบ้านหนองหอยควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในลักษณะการดำเนินงานร่วมกันเป็นกลุ่มคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน โดยควรมีการตั้งดำเนินการในรูปแบบของสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมคือไม่หวังผลประโยชน์ตนเองฝ่ายเดียว การไม่เอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่จะดำเนินธุรกิจแบบช่วยเหลือกัน การไม่ตัดราคา กำหนดราคาที่เป็นกลางและยุติธรรมกับทุกฝ่าย สิ่งเหล่านี้ควรเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- 1) มีโครงการหรือกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองหอยอย่างต่อเนื่อง
- 2) มีการส่งเสริมกิจกรรมของคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน ในลักษณะดำเนินการแบบสหกรณ์
- 3) ภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมด้านงบประมาณการท่องเที่ยวของชุมชน
- 4) มีโครงการขยายผลกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น เช่น การสร้างมัคคุเทศก์น้อย มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น
- 5) ศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป